

Мирјана Петровић-Савић

Институт за српски језик САНУ, Београд

Mirjana.Petrovic@isj.sanu.ac.rs

Трудноћа у обичајима Рађевине*

Циљ овог истраживања био је да се забележе и од заорава сачувају обичаји и лексика у вези са трудноћом у Рађевини.¹ Грађа за овај рад сакупљана је, с прекидима, у периоду од 2003. до 2009. године. До података се дошло кроз разговор са информаторима на задату тему. Место истраживања било је једно рађевско село, Бела Црква, а контролни пунктови били су: Белотић, Ставе, Мојковић, Толисавец и Врбић. Сам рад подељен је на пет целина: о трудноћи пре трудноће, забране током трудноће, откривање пола будућег детета, закључак и појмовни речник.

Кључне речи:

трудноћа, Рађевина,
обичаји,
дијалекатска
лексика

О трудноћи пре трудноће

У нашем народу широко је распрострањено схватање да би сваки одрастао и полно сазрео члан заједнице требало на време да се ожени, односно уда, и да у браку изроди децу. По овом схватању, главни циљ брака јесте рађање потомства. Зато и не чуди што постоји велики број обичаја и ритуалних радњи током свадбе којима је циљ да на магијски начин обезбеди плодност младенаца (Требјешанин 1991: 38). О свадби се врше многи обичаји да би младенци у браку имали деце, и то нарочито да би имали мушку децу. Један од веома раширених свадбених обичаја ради плодности јесте бацање жита (Ђорђевић 2002: 17). И у Рађевини се поступало на исти начин. Међу самим свадбеним обичајима било је оних који су се поштовали како би се обезбедио здрав и бројан пород. На испитиваном терену било је присутно веровање да млада на дан свог венчања не сме да падне, то јест – да *се претури*. У том случају дуже не би могла *понети*, односно затруднети. Млада

* Рад је настао у оквиру пројекта 178020 – *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

¹ Рађевина је област у северозападној Србији, чији је административни центар варошица Крупањ.

је по доласку са венчања кући бацала зоб. Поред тога што се на дан свадбе одређеним магијским поступцима желело утицати на потомство, и то пре свега мушко, водило се рачуна и да оно буде здраво. Да би будући пород имао здрав слух, тј. да дете не би било глуво, задатак свекрве у свадбеним обичајима Рађевине био је да младенцима куцне у врата прве брачне ноћи. Млади је на дан венчања било строго забрањено да се огледа да јој будући пород не би био подложен негативним утицајима са стране, тј. *урочљив*. Млада на дан венчања није смела јести *месо* да јој деца не би била *балава*, а посебно не месо од свињског врата, јер се веровало да ће деца *крч^ути*, односно имати дисајне проблеме (Петровић-Савић 2009: 72–73). Придев *здрав* се имитативном магијом доводи у везу са накончетом и будућим породом младенаца. Како би потомство било здраво, за наконче се узимало здраво мушко дете (Петровић-Савић 2009: 65). У Рађевини је било распрострањено и веровање да млада приликом одласка од своје куће треба да се окрене уназад ка својој фамилији уколико жели да јој деца личе на њену родбину.

У Рађевини, као и у нашем народу уопште, сматрало се да су мушка деца главни циљ брака. Због тога се и највећи број свадбених обичаја, који су се вршили ради деце, првенствено чинио ради мушке деце. Због добијања женске деце ништа се не чини. Мушко дете у свадбеним обичајима има важну улогу.² У нашем народу је мало места у којима се млади, кад улази у младожењину кућу, не даје мушко дете да би рађала мушку децу (Ђорђевић 2002: 283). У Рађевини је био обичај да се у постељу где ће спавати младенци прво стави дечачић да се мало ту ваља. Затим, било је распрострањено веровање да непосредно пре младиног уласка у кућу, након венчања, неко треба да уведе мушко дете како би млада родила дечака (Петровић-Савић 2009: 64, 126).

Најчешћа улога мушког детета јесте улога *накончета/накоњчета*.³ На испитиваном терену *наконче*⁴ представља мушко дете које се даје млади кад сиђе с коња или с кола (коњских) како би и она родила мушко дете (Петровић-Савић 2009: 64).

Веза два обредна круга, свадбеног и порођајног, огледа се у међусобној повезаности радњи које се врше у оквиру једног, али су својим магијским циљем окренуте садржају другог магијског комплекса (Јовановић 1993: 42).

² Уопште о детету у свадбеном ритуалу в. Плотникова, Ана А. „Ребенок в свадебном обряде Южных Славян.“ *Кодови словенских култура* 3 (1998): 27–41.

³ О другим именима у народу за наконче в. Ђорђевић, Тихомир. *Животни круг. Рођење, свадба и смрт у веровањима и обичајима нашег народа* (Ниш 2002), 283.

⁴ „Примарни назив био је *наколенче* (због своје несумњиве везе са *коленом*), док се *наконче*, које Скок ставља s. v. коњ (Skok II: 143), може сматрати секундарним образовањем, насталим као резултат синкопе која је довела до контракције“ (Бјелетић, Марта. „Кост кости (делови тела као ознаке сродства).“ *Кодови словенских култура* 4 (1999): 59, фуснота 34).

Забране током трудноће

У условима који су владали у српском селу, исход рађања био је неизванстан. Породилу и новорођенче вребала је смрт. Немоћни да се судбини супротставе на рационалан начин, сељаци су прибегавали другим, ирационалним методама. Постојао је систем прописа којих се трудница морала придржавати, а и ирационални прописи ступали су на снагу већ од првих знакова трудноће, тј. од момента када би жена схватила да се у њој зачео нови живот (Бандић 2004: 228).

Посебна пажња била је посвећена понашању саме труднице. Оно је највећим делом било регулисано бројним забранама и ограничењима. Већина тих забрана заснивала се на представи о магичној повезаности будуће мајке и плода у њеној утроби. Од њеног понашања нису зависили само живот новорођенчета, већ и његова физичка и психичка својства (Бандић 2004: 228).

Овде ћемо прво навести називе којима се у Рађевини именувала трудна жена: *бременита*, *благословена*, *здетна*, *носећа*, *носећа жена*, *носиља*, *тешка*, *трудна*, *трудница*, а уобичајен је и општи назив – у другом стању. Поред назива за трудну жену, на испитиваном терену забележили смо и назив за дете у мајчиној утроби, које се звало *бреме*. Глаголском именицом *ношај* у Рађевини се називало сâмо ношење плода.

Жена је у периоду трудноће посебно изложена негативним утицајима са стране, па због тога и мора да се штити на одређени начин. По народном веровању, *бели лук*, *глог*, *глогов⁵на*, *глогов трн* имају магијску, пре свега – заштитну моћ,⁵ и због тога их је трудна жена носила уз себе. Гравидна жена је носила и *црвени конац*, јер се веровало да црвена боја одбија уроке, зле погледе, штити од демона (СМР: боја). Трудница је у Рађевини носила и нешто од одеће, а обично је то била поткошуља или доњи веш, обучени *наизврат*, тј. наопачке, јер се веровало да се тако штити од негативних и лоших утицаја.

Због аналогног магијског деловања на пород или трудницу, било је пожељно у време бременитости избегавати и одређене поступке (Јовановић 1993: 53).

У Рађевини се сматрало да трудна жена не сме ништа украсти или узети кришом. Ако би се то десило, веровало се да ће јој дете бити обележено – имаће *белег*, *бељешку*, *знаку* у облику украдене ствари, и то на делу тела за који се она најпре ухватила. Да до тога не би дошло, трудница је, након тајног узимања неке ствари, морала прво да дотакне земљу.

Трудници је било забрањено да се подсмева или наруга особи са неким телесним или психичким недостатком. Веровало се да ће тај недостатак имати и њено дете уколико она прекрши забрану.

⁵ Уп. СМР: бели лук, глог.

У магијски круг релација између труднице и сила хтонског света спадају прописи који регулишу њен однос и контакт са умрлима (Јовановић 1993: 55). Избегавао се сваки контакт труднице са покојником. Ако баш, због сродничких веза, мора да присуствује сахрани, обавезно је морала да носи *црвени конац* ради заштите. Трудница није смела носити црно као знак жалости за умрлим (*повезивати црнину*) нити пак видети мртваца (*меџа*). Веровало се да ће дете бити жуто, болешљиво, али и то да ће се родити мртво. Уколико би трудна жена видела обешеног човека, који се у Рађевини назива *обешењак*, веровало се да ће дете имати поглед стално подигнут нагоре.

На сличним веровањима биле су засноване и забране додира труднице са појединим животињама. Веровало се да трудна жене не сме ударити, *ошин⁷ти мачку* или *куче* ногом. У супротном, десило би се то да дете на одређеном делу тела има кожу као ударена животиња.

Прописи који регулишу исхрану труднице имају за циљ да укажу на опасност од имитативног магијског дејства и спрече наводне негативне последице, које прете у случају њиховог непоштовања (Јовановић 1993: 51). Трудници је у Рађевини било забрањено и једење одређене хране. *Патка*, *зечев⁶на*⁶ и *риба* су, по народном веровању, намирнице које трудна жена није смела да једе. Дете ће имати *сапете прсте*, тј. кожицу између прстију, ако је трудница јела пачије месо, дуго неће пропричати ако је жена у тродноћи јела риблије месо, а биће разроко, тј. *врљаво* ако је јело месо од зеца. Такође, ако је јела месо од зеца, дете ће имати зечији облик усана. Дете ће, такође, бити разроко уколико је неко у тродноћи на мајку замахнуо *вилама* или *рогуљама*. Трудна жена је избегавала да једе срасле плодове да не би родила близанце. У вези са овим веровањем о нерађању близанаца, у Рађевини је постојао обичај и да млада приликом поласка од своје куће отвори само једно прозорско крило (Петровић-Савић 2009: 72).

Веровало се да трудница не сме прелазити никакву врсту препреке, на пример – *конопац*, *уз⁸цу*, *повитну*, јер ће се дете *обес⁹ти* кад порасте; такође се веровало да ће дете *имати препет језик* уколико се мајка не придржава тих правила. У овом случају информатори на различите начине тумаче исту појаву: једни су сматрали да ће се дете обесити, а други су веровали да ће непоштовање тог обичаја проузроковати говорну ману код деце.

У Рађевини је за трудну жену било препоручљиво да се не купа, али ако то и ради да на њој остане бар доњи веш да се дете не би удавило у њој. Трудној жени је било забрањено да вади зуб, јер се веровало да јој онда дете неће дуго живети.

Трудници је било забрањено да просипа воду преко *прага*, јер се веровало да ће јој дете много повраћати.

⁶ Зеџ је – по народном веровању – демонска животиња. Ако се на путу сретне зеџ, то значи несрећу. Трудна жена не сме да једе зечије месо (СМР: зеџ).

Жена је у трудноћи била изложена разним природним и натприродним опасностима, али је и сама замишљана као опасно биће. То потврђује веровање да кућу у којој је трудна жена нешто тражила нападају мишеви. Због тога јој је и било забрањено да нешто тражи за време трудноће. Уколико би, ипак, трудна жена прекршила то правило, постојала је могућност да роди дете *засечене усне*. То се дешавало ако би особа од које је трудница нешто тражила, по њеном одласку, секиром засекала праг. Ако засече горњи део прага, родиће се дете са засеченом горњом усном, а са таквом доњом усном – ако је засечен доњи део прага. Такође, уколико се тада за трудницом баци нешто (обично је то био кокошији измет, камен или земља) дете ће то јести.

Трудница и њен плод били су изложени и деловању замишљених натприродних бића. Веровало се да трудна жена не треба да хода ноћу, јер је тад демонска активност највишег интензитета. Придржавајући се веровања, морала је да избегава места на којима се демони радо окупљају (Бандић 2004: 230). У Рађевини јој је било забрањено да ноћу иде на *пресецало*, на *раскршће*, да пролази испод *суш^ула*. По народном веровању, на раскршћу се могу добити многе болести, јер се на ово место баца много угатаних ствари (Тодоровић 2002–2003: 142). По истој логици, трудницама је било забрањено да иду на *пресецало*, јер се и ту врше одређене магијске радње.⁷

Откривање пола будућег детета

Правила за дешифровање знакова који откривају пол још нерођеног детета строго су детерминисана и заснивају се на чврстој митско-магијској логици (Требјешанин 1991: 72).

У Рађевини је било раширено и веровање да се одређеним поступцима може открити пол будућег детета. За то су били потребни: *каш^ука*, *виљушка*, *маказе*, *игла*, *нож*. Свекрва, или нека друга старија жена из фамилије, требало је да у одсуству трудне жене стави на једну столицу нож, а на другу маказе или иглу, и да то прекрије пешкиром или јастуком. Затим би будућу мајку позвали да уђе у собу, и уколико би села на столицу са маказама или иглом, веровало се да ће се родити женско дете, а ако седне тамо где је нож – мушко.

Поред овога, пол детета могао се открити и на основу тога на којој се страни дете први пут померило у мајчином стомаку. Уколико је мајка прво бебино померање осетила на *десној страни*, родиће мушко дете, а женско ће се родити ако је то померање било на *левој страни*. Због тог веровања, у Рађевини се женско дете и звало *леваче*. У вези са првим померањем детета, на испитиваном терену било је присутно веровање да ће дете личити на онога

⁷ Уп. Петровић, Мирјана. „Лексика магијског лечења и Рађевине.“ *Прилози проучавању језика* 34 (2003): 203, 213.

кога је мајка погледала у том тренутку. Уколико је желела да дете личи на њу, требало је да погледа *низа се*.

И физички изглед саме труднице могао је открити пол детета. Веровало се и да облик стомака током трудноће наговештава којег је пола дете. Ако је стомак био, како информатори кажу, шиљат и више је ишао напред, родиће се женско дете, а мушко ће се родити уколико је био *обал* и више ишао у ширину. У Рађевини је било распрострањено веровање да жена која носи мушко дете има у трудноћи лепо и чисто лице, а она која носи женско дете обично поружни, добије пеге и флеке, и за њу се каже да јој је кћерка узела лепоту.⁸

Закључак

Трудноћа је у Рађевини, као и иначе код Словена, схватана двојачко: као персонификација плодности и због тога јој је приписивана магијска снага, али с друге стране, сама трудноћа је сматрана за опасно стање. Опасност која долази од труднице потиче од присуства двеју душа у њој и од њене близине граници живота и смрти (СМ: трудница).

Трудница се до порођаја креће и живи у суженој реалности. На тај начин имплицира могућност успостављања контроле над евентуалним негативним узроцима деловања (Јовановић 1993: 57). У Рађевини је постојао систем прописа којих се трудница морала придржавати. Посебна пажња била је посвећена понашању саме труднице. Оно је највећим делом било регулисано бројним забранама и ограничењима. Већина тих забрана заснивала се на представи о магичној повезаности будуће мајке и плода у њеној утроби. Занимљиво је да се један део забрана поштовао и пре саме трудноће, у току свадбеног ритуала. У овом периоду настојалао се утицати на то да млада што пре затрудни, да роди мушко дете, и да оно буде лепо и здраво. Током саме трудноће, гравидна жена се одређеним предметима штитила од злих и негативних утицаја са стране. Највећи број забрана током трудноће поштован је ради тога да би се родило здраво дете, али и лепо потомство. Поред тога, забранама се желело утицати и на то да живот будућег детета буде дуг. Разна ограничења и прописана правила понашања имају примитивномагијски карактер и своде се на поштовање просторних и временских ограничења, као и на укидање додиром с одређеним предметима (СМ: трудница).

Појмовни речник

бџега, -е ж ожиљак у облику украдене ствари, или са неким њеним карактеристикама, на делу тела кога се мајка прво дотакла уколико је

⁸ Када сам ја била трудна, једна девојка из Рађевине ми је рекла да сигурно носим дечака, јер се не шминкам током трудноће. Казала је да жене које носе ћерку воле да се шминкају, јер се касније девојчице шминкају.

за време трудноће узела нешто кришом; уп. **бељешка, знака**. *Ако украде нешто и тамо де се маши, ту ће бити бељега у облику предмета који је украда, на дет^ету.*

бељешка, -е ж в. **бељега**. *Ако жена нешто украде у другом стању, де се год маши за се, та бељешка остаје кад се дете роди. То дете се роди одма са оном бељешком.*

бели лук (*Allium sativum*) зељаста биљка са подземним стаблом; употребљава се у магијске сврхе ради заштите у трудноћи. *Трудна жена са собом скоро стално носи глав^уцу белог лука и онда јој нико ништ не море.*

благословена само за ж. р. в. **трудна**. *Она која је благословена не сме да гледа меица, веле да ће онда да роди мртво дете.*

бреме, -ена с дете у мајчиној утроби. *Ја сам њи шесторо род^{ла}, а пет бремена. У мене су Душан и Драган близанци и зато шесторо деце, а пет бремена.*

бременита само за ж. р. в. **трудна**.

виле, вила мн. ж. рашљасто оруђе са два, три или четири рогља (зуба), дрвено или метално, за набадање траве, сена, сламе и др., којим се није смело замахнути на трудницу да дете не би било разроко. *Виле не смеи на њу и рогуље, оће буде дете врљаво.*

врљав, -а, -о прид. в. **разрок**.

глог, глога м трн истоимене биљке који је трудна жена носила уза се ради заштите од натприродних бића; уп. **глогов^{на}, глогов трн**. *Ако уза се имаи глог, виле и вако друго нешто ти не мору ништа јер се боје глога. Она која је благословена, треба увек д има глог уза се.*

глогов^{на}, -е ж в. **глог**.

глогов трн в. глог. *Трудне жене носе и глогов трн којим се тера болест.*

десна страна страна тела на којој трудна жена осети прво померање плода уколико је реч о мушком детету. *Знам, ја сам три сина род^{ла} и увек сам и осет^{ла} на десној страни.*

затруднити, -им сврш. остати у другом стању. *Ако девојка затрудни пре удаје, она одлази сеоској баб^{ци} да јој угњави.*

зечев^{на}, -е ж месо од зеца, које трудна жена није смела да једе да јој дете не би било разроко или имало усне као зец. *Зечев^{ну} ако једе трудна жена, оће дете буде разроко.*

здѣтна прид. само за ж. р. в. **трудна**.

знака, -е ж в. **бељега**.

искати, иштем несврш. тражити од некога нешто, што је трудници било строго забрањено. *Трудна жена није смела ићи да иште баи ништа у*

комишлуку. То, кажу, опасно нападају мишеви од кога је она траж^{ла}. И онда кад оде, обично баца се за њом ил сметлишта ил дрвце. И то се после испостав^{ло} да је дете због тога, дете глође дрво ил каменчић. Ил кад она оде, ти узмеш и зарежеш врата. Ако гор, буде горња усна зарезана, ако дол, а онда доња усна зарезана.

каш^{ка}, -е ж део прибора за ручавање који се употребљавао у магијске сврхе ради откривања пола детета. *На једну ставља каш^{ку} ил' виљушку, на једну нож. Ставља два јастука иста, ал без присуства остали. И снаји рекне: "Седи на једну стол^{цу}, изабери коју". Ако седне де је каш^{ка} ил' виљушка, женско је, ако седне де је нож, мушко је. По томе се највише то упражњавало, као ет веровало се.*

конопац, -пца м дуг, ваљкаст, савитљив предмет, упреден од конопље, преко којег трудна жена није смела да пређе, јер се веровало да ће се дете обесити или имати говорну ману. *Не сме жена трудна кад је да пређе преко конопца, уз^{це}, повитне. Оће дете да се обеси и да буде препет јез^к. Ако трудна жена пређе преко конопца, у детта буде препет јез^к.*

купати се, купам се делимично или сасвим потапати тело у воду; постојала је забрана да се трудна жена купа, јер ће се дете, по народном веровању, удавити. *Трудна жена не сме да се купа да се дете не би удав^{ло}. Трудна жена не сме да се купа гола. Ако оће да се купа, мора да остави бар доњи веш на себи, а начисто гола не ваља. А у реци ни случајно нису пре смеле жене да се окупају оне које су трудне.*

куче, -ета с домаћа животиња коју трудна жена није смела ударити ногом да јој дете не би имало кожу длакаву као псеће крзно на ономе делу тела који је ударила; уп. **мачка**.

лева страна страна тела на којој трудна жена осети прво померање плода уколико је реч о женском детету *Није исто ако осетиш на десној и на левој страни. Десна страна-мушко дете, лева страна-женско дете. А Милену кад сам род^{ла}, она се померала све на левој страни.*

леваче, -ета с назив за још нерођено дете, за које се на основу померања плода на левој страни сматрало да је женско. *Кад ош цур^{цу} да родиш, ти је осетиш на леву страну, па веле – леваче.*

маказе, маказа пл.т. ж шиљат метални предмет којим се сече; употребљавао се у магијске сврхе, за откривање пола будућег детета; уп. **нож**. *На стол^{цу} се ставе маказе, а на другу нож па преко пешкир. Ако седне на стол^{цу} де су маказе, род^{ће} ћерку, а ако седне на нож – сина. А ако седне тамо де су маказе, род^{ће} ћерку.*

мачка, -е ж домаћа животиња коју трудна жена није смела ударити да не би на детету била мачја кожа; уп. **куче**. *Трудна жена не сме мачку да ошише, све то буде на дет^{ту}, мачја кожа. Ако је мати ошиш^{ла} мачку, дете ће д има мачју кожу.*

меит, -а м мртав човек; трудница није смела да види мртваца, јер се веровало да ће родити мртво дете; уп. **мртац**. *Трудна жена ако види меита, оће роди мртво дете. Жена кад је носећа, онда ни случајно не сме да гледа меита да не роди мртво дете.*

мртац, мрца м в. **меит**.

наизврат прил. изврнуто, наопачке; веровало се да тако обучена одећа, обично поткошуља, штити од негативних и злих утицаја са стране. *Кад будеш била трудна, ти си лепа, а ти увек да носиш нешто наизврат.*

нож, ножа м део прибора за јело који се користио и у обичајној пракси ради откривања пола детета; уп. **маказе**. *На оној стол^уци де ставио нож, па ако седне ту, род^уће сина. Ако седне на нож, онда ће бити син, а на маказе – ћерка. Ако седне на стол^уцу де је стављен нож, родиће сина. Пре су жене, да би знале шта ће род^ути – мушко ил' женско дете, кад трудница није ту, на стол^уцу ставе маказе, а на другу нож.*

носећа, -е ж в. **трудна**.

носећа жена в. **трудна**.

носиља, -е ж в. **трудница**. *Носиља, оне се зову носиља. Тако су пре зване, носиље.*

ношај, -а м ношење плода, трудноћа, бременитост. *Ја сам све мушкарце род^ула, знаш и сама, ал сам све имала један ношај, све исто.*

обешењак, -ака м особа која је себи одузела живот вешањем; било је забрањено да га види трудна жена, јер се веровало да би дете имало поглед подигнут нагоре. *Сачувај Боже, обешењака ако је погледала, и да је дете исто тако остало и гледало гор.*

ошин^ути, -ем сврш. ударити; по народном веровању, трудна жена ниједну животињу није смела ударити да кожа те животиње не би била на детету. *Ништа не смеш ошин^ути кад будеш била носећа.*

повитна, -е ж биљка пузавица (*Clematis*); преко ње трудна жена није смела прећи да се дете, по народном веровању, не би обесило кад порасте. *Не сме жена трудна да пређе преко повитне. А ако пређе повитну, онда ће јој се дете обес^ути.*

понџети, **понџем** сврш. затруднити. *Нисам могла да понџем дуже, год^уну дана.*

праг, -а м греда која лежи са доње стране врата; по народном веровању, то је свето место зато што испод њега бораве душе умрлих предака (СМР: праг); трудна жена преко њега није смела просипати воду да јој дете не би повраћало; уколико жена нешто тражи у трудноћи и ако се за њом секиром засече праг, родиће дете са расеченом усном – горњом ако је засечен горњи део прага, а доњом ако је засечен доњи део прага.

Да трудна жена не проспе воду преко прага. Оће ка повраћа пуно дете. Има и да жена оће да засече праг, ако од ње трудна нешто тражи. И онда роди дете са засеченом горњом усном, ако је засекала гор, а доња ако је дол засекала праг.

препрека, -е ж оно што спречава кретање; трудна жена није смела прећи преко препреке да се дете не обеси кад порасте. *Трудна жена не сме прелаз^ити препреку, обесиће јој се дете. Само не сме да се прелази препрека. То ако је нешто свезано. Да не пређе преко, овде да буде закачено и там, преко препреке, то је препрека. Туде жена не ваља да пређе, оће буде пренет језик у дет^ета.*

пресецало, -а с место уз кућу где се дрва смештају у цепају; сматрано је за станиште злих демона и због тога је трудницама било забрањено да их ноћу посећују. *Није смела да иде на пресецало нити да пролази испод суш^ила.*

раскршће, -а с место где се више путева укршта, пресеца, раскрсница; раскршће се у народу сматра нечистим местом и због тога је трудницама било забрањено да га посећују, а посебно ноћу. *За трудну жену није било добро да иде ноћом на раскршће. Туде море свашта да буде.*

риба, -е ж рибље месо; трудна жена га није смела јести, јер се веровало да дете неће дуго проговорити. *Не сме јести рибу, неће дете дуго да прича.*

сапет, -а, -о спојен, срастао са оним другим; дете ће имати спојене прсте ако је мајка за време трудноће јела пачије месо. *Кад је жена трудна, не сме јести паткино месо да дет^ету прсти не би били сапети.*

суш^ило, -а с уже за сушење веша испод којег је било непожељно да пролази трудна жена. *Ја сам рекла мојим снајама кад су биле трудне да не иду испод суш^ила. Мени је тако моја свекрова рекла, па сам и ја њима.*

тешка само за ж. р. в. **трудна**.

трудна само за ж. р. која је у другом стању; уп. **благословена**, **бременита**, **здѣтна**, **носећа**, **носећа жена**, **тешка**. *Исто се каже за трудну да је бременита, благословена.*

трудница, -е ж трудна жена; уп. *носиља*.

угњав^ити, угњавим сврш. намерно прекинути трудноћу. *И род^ила у првој год^ини цур^ицу и понесе друго, па јој то било много, па оде код сеоске баб^ице да јој то угњави, а ова јој све турала кукурек.*

украсти, украдем сврш. кришом узети нешто туђе; по народном веровању, трудна жена није смела ништа украсти да јој дете не би имало на телу облик украдене ствари. *Трудна жена не сме ништа да украде да јој се не обележи дете. Ако је трудна украла нешто, не сме да се маши за се да на дет^ету не буде белега. Да се не би показала белега кад нешто*

украде, трудница треба прво да се маши земље. Жена кад је трудна и ако украде нешто, онда сигурно обележи дете. Ако украде нешто трудна, и тамо де се маши, ту ће бити белега у облику предмета који је украда, на детету. Не смеиш ништа украсти кад будеш била та. Све се то покаже на детету. Трудна жена не сме ништа да украде. Ако украде нешто, крушку, ако се маши вод, крушка ту остаје.

ушивотак, -тка м предмет који има тајанствену моћ заштите; носила га је уз себе жена која не може да затрудни. *Нисам могла да понесем дете дуже. Год^{ну} дана. Ишле у мене мати и свекрова једној жени. Она ми уш^{ла} неки ушивотак. Знам само да је био коњски клин од коњске потков^{це}. Знам да ми је то била уш^{ла}. После кад сам ја раскопала, ја видла то.*

црвени конац конац који је трудница требало да носи ради заштите, а посебно уколико није могла да избегне контакт с покојником. *Мени је умро отац кад сам нос^{ла} Славу и свекрова ми тад рекла, кад сам пошла код моји, да ставим црвени конац око руке.*

црнина, -е ж црна марама или црна гардероба која је била знак жалости за умрлим; по веровању, трудна жена је није смела носити, јер се веровало да ће родити мртво дете. *Трудна жена не сме повезивати црнину, да не би род^{ла} мртво дете. Она и не треба да носи црнину.*

Литература

- Бандић, Душан. 2004. *Народна религија Срба у 100 појмова*. Београд.
- Бјелетић, Марта. 1999. „Кост кости (делови тела као ознаке сродства).“ *Кодови словенских култура* 4: 48–67.
- Ђорђевић, Тихомир. 2002. *Животни круг. Рођење, свадба и смрт у веровањима и обичајима нашег народа*. Ниш.
- Јовановић, Војан. 1993. *Магија српских обреда*. Нови Сад: Svetovi.
- Петровић, Мирјана. 2003. „Лексика магијског лечења и Рађевине.“ *Прилози проучавању језика* 34: 197–217.
- Петровић, Сретен. 2004. *Српска митологија у веровањима, обичајима и ритуалу*. Београд.
- Петровић-Савић, Мирјана. 2009. *Лексика свадбених обичаја у Рађевини*. Београд: Институт за српски језик САНУ. Монографије 7.
- Плотникова, Ана А. 1998. „Ребенок в свадбеном обряду Южных Славян.“ *Кодови словенских култура* 3: 27–41.
- Skok, Petar. 1971–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*. Zagreb.

↔ Гласник Етнографског института САНУ LX (1) ↔

СМ: *Словенска митологија*. 2001. Енциклопедијски речник (2001), Редактори Светлана М. Толстој и Љубинко Раденковић. Београд.

СМР: *Српски митолошки речник*. 1998. Шпиро Кулишић, Петар Ж. Петровић, Никола Пантелић. Београд: Етнографски институт САНУ.

Требјешанин, Жарко. 1991. *Представа о детету у српској култури*. Београд.

Тодоровић, Ивица. 2002–2003. „Прилог проучавању народне медицине у области Тамнаве.“ *Гласник Етнографског института САНУ* L–LI: 139–157.

Mirjana Petrović-Savić

Pregnancy in Rađevina Customs

The paper discusses the representation of pregnancy in the customs and beliefs of a region in Serbia known as Rađevina. The research was aimed at recording and preserving the customs and lexis regarding pregnancy in this part of Serbia. We obtained the lexis through topic-guided conversations with the informants. The article is divided into several sections: on pregnancy before pregnancy, prohibitions during pregnancy and consequences if they are not observed, revealing the baby's gender, conclusion and glossary. Rađevina used to have a system of regulations that the pregnant woman had to adhere to. Special attention was paid to the behaviour of the pregnant woman herself. It was in larger part regulated by means of numerous prohibitions and limitations. Most of those prohibitions were based on the assumption of a magical relation of the future mother and the foetus in her womb. It is interesting to note that some prohibitions were observed before pregnancy itself, during the wedding ritual. In this period, the community tended to facilitate the bride's conception of a fair, healthy male child. During pregnancy itself the pregnant woman used certain objects to protect herself from evil and negative influences of her surroundings. The largest number of prohibitions during pregnancy were implemented so that a healthy, but also fair child should be born. Apart from that, the prohibitions were intended to influence the child's longevity. The section on pregnancy before pregnancy lists the techniques applied in the wedding ritual which influenced the bride's fertility with imitative magic. We also shed some light on the traditional revealing of the future child's gender, and the paper ends with a glossary.

Key words:

pregnancy,
Rađevina, customs,
dialectal lexis